

in mišljenja v slovenski družboslovni znanosti, humanistiki in filozofiji.

LITERATURA

- Biotechnics in Europe. Final Report. Luxembourg, 1992.
 Krimsky, S. 1991. *Biotechnics and Society. The Rise of Industrial Genetics*. Praeger: New York, Westport, Connecticut, London.
 Radnitzky, G. 1978, 1988. *Centripetal Forces in the Sciences*, vol. I, II. An ICUS Book, Peragon House: New York.
 Kollek, R. 1993. Controversies about risks and their relations to different paradigms in biological research. V: Schomberg, R. von, (ed.) 1993. *Science, Politics and Morality. Scientific Uncertainty and Decision Making*. Kluwer Academic Publishers: Dordrecht, Boston, London.

Interdisciplinarnost in pravilo: splošno, posebno, posamično

ZVONKO CAJNKO

Spoštovani dr. Vojan Rus!

V zvezi s tvojimi zastavljenimi vprašanji razmišljam in odgovor nekako takole:

Tudi slovenski družboslovni in humanistični znanosti je poleg in vzporedno z njeno specializacijo nujno potrebna tudi njena povezovalna interdisciplinarnost, ki po znanstvenem metodološkem pravilu - splošno, posebno, posamično - in obratno dosega ustrezne znanstvene rezultate.

Drugo vprašanje pa je, v kolikšni meri je to pravilo prisotno v slovenskem družboslovju, humanistiki kot enakovredno. Menim, da je v primerjavi s specializiranimi panogami ta metodološka norma premalo upoštevana in tudi premalo razvita.

Glede odnosa družbene prakse, predvsem pa političnega odločanja /partitokracije/ pa menim, da je potrebno doseči večjo mero družboslovne in humanistične znanosti predvsem v pripravah političnih in državnih odločitev.

V tem kontekstu menim, da je nadaljnje uspešno delovanje takega društva, kot je T. G. Masaryk, družbeno pomembno in tudi koristno za nadaljnji razvoj slovenske družbe. V tem smislu želim vodstvu društva še nadaljnjih uspehov.

S prijateljskimi pozdravi

mag. Zvonko Cajnko

Znanost, življenje in politika

MILAN DIVJAK

I. V smeri interdisciplinarnosti v svetu že gredo. Zadnja leta, posebno v letu 1998, so v mednarodnih organizacijah že razpravljali o prehodu v 21. stoletje. Na eni strani se s posameznimi strokovnimi področji podrobno ukvarjajo znanstveniki, na drugi pa se srečujejo med seboj in k stvari prispevajo celostno, interdisciplinarno. Na mnoga vprašanja sodobnega in prihodnjega sveta gledajo holistično, recimo na probleme miru, ekologije, zdravja, prebivalstva, človekovih pravic. Vedno bolj se zbližujejo naravoslovne, humanistične in družbene vede. Diferenciaciji in specializaciji sledita integracija in interdisciplinarnost. Če bomo želeli hoditi vstric s svetom, bomo morali tem smerem slediti tudi mi.

V OZN, SE, EU, OECD in v številnih nevladnih mednarodnih organizacijah si

prizadevajo, da bi naravoslovne, družbene in humanistične vede svoj delež prispevale k demokratičnim in humanim družbam, k boljši mednarodni skupnosti, ki bi vsaj v določeni meri pospeševala napredna gibanja v smeri demokratizacije in humanizacije družb. V številnih gibanjih se skrivajo veliki potenciali, ki jih pre malo poznamo in upoštevamo tudi pri nas. Humanistična in družbena misel bo toliko učinkovitejša v družbi, kolikor bodo njeni nosilci in tvorci enotnejši in kvalitetnejši. To pomeni, kakor globoko in široko bodo dojeli problematiko posameznika, družbe, človeštva.

II. Zgodovina psihologije in sociologije znanosti nam dokazujeta, da popolne avtonomnosti znanosti ni, še posebej ne družboslovnih in humanističnih. Tem idealom se lahko bližamo, si za njih prizadevamo. Na eni strani zahtevajo, da bi bili kar najbolj avtonomni, nepristranski, vrednostno nevtralni, na drugi pa, da bi bili družbeno koristni in angažirani. Oboje je težko vskladiti, zato je znanstvenik razpet med mnoga strokovna in etična vprašanja, zato toliko razprav o razmerju med etiko in znanostjo. O tem razpravljajo nacionalne etične komisije in tudi mednarodni etični forumi. Nekaj drugega je, ko gre za "strankarstvo", za ozke koristi lobijev, skupin pritiska ali celo za podzemlje.

- Če se znanosti povezujejo z življenjem družbe, svetovne skupnosti in z reševanjem problemov, pridobijo na plodnosti, na globini in širini. Ne gre le za aplikativne in podobne raziskave, temveč tudi za temeljne. To je dolga in zapletena zgodba, zato je ne moremo načenjati. Je problem filozofije, sociologije in drugih "znanosti" o znanosti. Načelno lahko rečemo, da lahko ostanejo družboslovje, humanistika in filozofija sterilne, če jih ne zanima, s kakšnimi problemi se spopadajo ljudje v ožjih in širših družbah. Njihova "znanstvena plodnost" ostane vprašljiva, saj končno življenje potrjuje ali ovrže njihovo vrednost, pomen, resničnost in znanstveno veljavo.

- Družbene vede, humanistika ter filozofija ter tudi vse druge znanosti naj bi pomagale iz "družbene stagnacije in krize". S tem bi se potrdila zlasti njihova znanstvena vrednost. Toda to lahko storijo le resnično neodvisne in dognane stroke in vede, ki presegajo vsakdanje politične in druge prepire, interese, ki ne zapadajo nobenemu enoumju, ki se držijo etike znanstvenega dela. Torej naj bi znanstvenik bil na eni strani družbeno angažiran, družbeno vključen in zainteresiran, da gre do stvari na bolje, da se rešujejo družbeni problemi, na drugi strani pa naj bi bil v primerni distanci, avtonomen, nekoliko nad okoliščinami, ki bi mu omogočile strokovno in neodvisno presojo. Podobne vloge imajo ljudje, ki naj bi ljudem pomagali iz stisk (zdravniki, psihoterapevti itd.).

- Če naj bi naredili korak od navidezne demokracije (partikracije) v realno in dejavno demokracijo, bi bilo potrebno ljudem odpreti oči za resnična dogajanja v družbi. Mlade rodove bi morali skrbno vzgajati in izobraževati za višje oblike sožitja in sodelovanja, za človekove pravice in dostojanstvo, za višjo etiko in kulturo. Torej bi bila naloga in dolžnost družboslovcev, humanistov in drugih, da bi definirali tako višjo obliko demokracije, ugotovili njene pogoje, okoliščine, vzroke in posledice. Potem pa bi bilo potrebno tem nalogam prilagoditi šolski sistem, politične, pravne in druge institucije. To je v bistvu vprašanje človekovih pravic in dostojanstva, z njim pa se naši humanisti, družboslovci in drugi skoraj ne ukvarjajo, zelo malo pa naši politiki in celo učitelji.

III. Avtonomija družboslovja, humanistike in filozofije ne more biti "podarjena" od politike, političnih strank, od oblasti. Te lahko le finančno podpirajo raziskave, akcije, posvete, simpozije, boljše učne načrte, izobraževanje učiteljev, pospešujejo izdajanje knjig, revij. Te stroke morajo biti po vsebini, po idejah, dognanjih in dosežkih avtonomne, kvalitetne. Šele potem se lahko potegujemo za družbeno podporo, za uresničevanje naprednih misli. Boj za avtonomijo je v bistvu boj za kvaliteto, za višje dosežke, ki so v skladu s svetovnimi in ki lahko pomagajo k družbenemu razvoju, k afirmaciji višjih oblik družbenega življenja, k uresničevanju človekovih pravic in spoštovanju človekovega dostojanstva. Tako kvalitetnega družboslovja, humanistike in

filozofije verjetno ne morejo "odrivati in podrežati" nobene politične stranke, oblast in politika, če se nočejo kompromitirati pred domačo in svetovno javnostjo. Če pa to počnejo, jih je treba razkrinkati. Tudi to je naloga napredne znanosti, humanistike, družboslovja in filozofije.

- Gre za dve vprašanji: ali naj oblast, politika in politične stranke upoštevajo dognanja družboslovja, humanistike in filozofije ter načrtujejo naš razvoj na njihovih temeljih in ne le na vsakdanjem političnem pragmatizmu in partikularnih interesih, ali naj omogočijo družboslovcem humanistom in filozofom sodelovanje v raznih organih, forumih in skupinah, v raznih "uradih" ministrstev in drugih institucijah. V prvem primeru naj bi vodje strank in politiki poznali družboslovje, humanistiko in filozofijo ter jo uporabljali. Toda to je malo verjetno, čeprav naj bi bili kar se da razgledani, če želijo biti politični voditelji. Na drugi strani pa je malo verjetno, da bi politiki dali prostor ob sebi znanstvenikom, filozofom in drugim, ki morda niso na njihovi liniji, ki niso pripadniki njihovih strank.

- To pomeni, da bi morali biti družboslovci, humanisti, filozofi in drugi znanstveniki strankarsko opredeljeni, če naj bi jih spustili k "procesom družbenega upravljanja". Torej bi morali imeti toliko vrst družboslovcev, humanistov in filozofov, kot imamo političnih strank, da bi lahko kje sodelovali v "družbenem upravljanju". Res pa je, da ministri po prevzemu poslov izberejo sodelavce po strankarskih kriterijih, torej se strokovnjaki "delijo" glede na strankarsko pripadnost. Iz tega sledi, da bodo kvalitetni strokovnjaki izločeni, ker ne ustrezajo strankarskim merilom, verjetno pa bo večina ostala "obrobni servis politike". Večina družboslovcev, humanistov in filozofov ne bo pomagala "upravljati", ker bi s tem ogrozili položaj politikov, ki neradi vidijo, da jih kdo pouči.

- Strokovnjaki, družboslovci, humanisti, filozofi in drugi imajo možnost, da v okviru strokovnih združenj oblikujejo koristne načrte za družbeni razvoj, da tam pokažejo strokovno in znanstveno kvaliteto ter družbeno naprednost. Prek strokovnih združenj in civilnih gibanj lahko vplivajo na javno mnenje, na družbeni razvoj, k reševanju številnih družbenih problemov, ki jih srečujejo družbe v tranziciji in tudi mi. Pri pomembnih družbenih odločitvah bi se morali slišati glasovi naših pravnikov, politologov, sociologov, filozofov, pedagogov in drugih, ter ne le novinarjev in politikov ali pa raznih "razumnikov", ki so strogo strankarsko razvrščeni. Žal postajamo vsi ljudje bolj ali manj "obrobni servis politike", ker pristajamo na navidezno, formalno in sterilno demokracijo. Krivdo nosimo tudi družboslovci, humanisti in filozofi.

Principi znanstveno-raziskovalnega dela (odgovor na anketo ob 30-letnici časopisa *Anthropos*)

BOGOMIR NOVAK

Principi (tendence, cilji, usmeritve) znanstveno-raziskovalne in razvojne dejavnosti so sami predmet interdisciplinarnega raziskovanja. So tiste spremenljive konstante v kontinuirani diskontinuiranosti ali diskontinuirani kontinuiteti znanstvenega dela, iz katerih se lahko izvaja norme podobno kot postulate iz aksiomov, čeprav le-ti niso spoznavnoteoretsko-logični, ampak so zgodovinski a priori. Zato je prav, da jih čim bolj eksaktno in smiselno formuliramo v smislu preseganja enostranskih dihotomij znanosti in tehnologija, naravoslovje in družboslovje, trde in mehke znanosti (humanistika). Prav zaradi v javnem življenju navzočih dihotomij zvenijo principi znanstvenega raziskovanja za nekatere skupine preozko, za druge pa preširoko. Ni vseeno, katere vrednote se